

พื้นที่สาธารณะบนสื่อสังคมออนไลน์กับบทบาทพลเมือง กรณีศึกษา ตำบลคอรุม จังหวัดอุดรธานี

Public Space on Social Media and the Citizenship Role: The Case Study of Korrum Subdistrict, Uttaradit Province

จันทนา สุทธิจารี¹ และ วรพงศ์ ตระการศิรินนท์²
Jantana Suttijaree and Worrapong Trakamsirinont

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการอ้างอิงต่อเนื่องปากต่อปาก (Snowball Sampling) ของประชาชนทั่วไปและกลุ่มพลเมือง

ผลการศึกษาพบว่า บทบาทและกระบวนการมีส่วนร่วมของพลเมืองคอรุม ผ่านพื้นที่สาธารณะโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการเข้าถึงกระบวนการมีส่วนร่วมระดับท้องถิ่น โดยแบ่งออกเป็น 6 ลักษณะ ได้แก่ 1) ระดับการให้ข้อมูล (Informing) 2) ระดับการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน (Information Provision) 3) ระดับการปรึกษาหารือ (Consultation) 4) ระดับการสร้างความร่วมมือ การวางแผนร่วมกัน (Involvement) 5) ระดับการร่วมดำเนินการ (Partnership) และ 6) ระดับการควบคุมโดยประชาชน (Citizen Control) โดย อบต.คอรุมส่งเสริมให้มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ในการดำเนินกิจกรรมของทางหน่วยงาน ตั้งแต่การให้ข้อมูลผ่าน แพลตฟอร์ม ไลน์ เฟสบุ๊ก และเว็บไซต์ ที่จัดทำโดย อบต.คอรุม โดยใช้เป็นช่องทางในการสื่อสาร ตลอดจนใช้เป็นช่องทางในการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมอันจะส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ สื่อสังคมออนไลน์นี้จึงเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) อบต. คอรุม สามารถรับรู้ถึงปัญหา และความต้องการของประชาชน ประชาชนก็มีช่องทางในการสื่อสาร และส่งเสียงถึงภาครัฐ เพื่อให้ตอบสนองความต้องการหรือการแก้ปัญหาของประชาชนได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ดีขึ้น และยังเป็นส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ อบต. คอรุม มีความเป็นพลเมืองที่เข้าใจต่อปัญหาของชุมชน สังคม พยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา มองปัญหาที่เกิดขึ้นแบบองค์รวม สามารถแก้ไขปัญหาร่วมกับคนในชุมชนท้องถิ่นหันมาใส่ใจเรื่องของชุมชน ท้องถิ่น และรู้จักสิทธิหน้าที่อันพึงมีของตนเองเป็นอย่างดี

คำสำคัญ: บทบาทพลเมือง, พื้นที่สาธารณะ, สื่อสังคมออนไลน์

¹อาจารย์ประจำสำนักวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
Lecturer, School of Political Science, Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University, Chiang Mai Province

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำสำนักวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

Assistant Professor, School of Public Administration, Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University, Chiang Mai Province

Corresponding author e-mail: jantanaped@gmail.com

ARTICLE HISTORY: Received 18 February 2019, Revised 6 December 2019, Accepted 11 December 2019.

Abstract

This study uses a qualitative research methodology using the focus group method. The sample group was selected using snowball sampling of general population and citizenship groups.

The results of the study show the role and the process of the participation of Korrum citizens in public space. Using social media to access the process of local politics, it can be divided into 6 levels: 1) Informing 2) Information Provision 3) Consultation 4) Involvement 5) Partnership and 6) Citizen Control. Korrum Subdistrict Administration Organization encourages the agency to use social media in the organization activities, such as providing information via LINE, Facebook and the organization official websites. These platforms are used as a communication channel as well as for listening to people's opinions in carrying out activities that will affect people in the area. This social media is therefore a two-way communication. Korrum Subdistrict Administration Office is able to recognize the problems and the needs of the people. People also have a channel to communicate to the Subdistrict Administration Office their needs and thus are able to solve the problems quickly and efficiently. This improves the quality of life of people in the area and it also encourages people in the Korrum Subdistrict Administrative Organization to become citizens who understand the problems of the community and society and try to take part in solving those problems. Citizens are able to look at the problems that arise holistically and are able to solve problems together with the local communities. They are made aware of their rights and duties.

Keywords: *Citizenship role, Public space, Social media*

บทนำ

การศึกษาพื้นที่สาธารณะโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ในแง่ของการผลิตพื้นที่สาธารณะ หรือ การเข้าถึงการเรียกร้องของพลเมืองในประเด็นนโยบายสาธารณะ หรือการเข้าถึงบริการสาธารณะ ในประเทศไทย เป็นประเด็นที่น่าสนใจอย่างยิ่ง จากการสำรวจของ “We Are Social” ดิจิทัลเฮนซ์ และ “Hootsuite” ผู้ให้บริการระบบจัดการ Social Media และ Marketing Solutions ใน พ.ศ. 2561 ประชากรในประเทศไทยปี พ.ศ. 2561 มีทั้งหมด 69.11 ล้านคน (53% อยู่ในเขตเมือง) แบ่งเป็น ประชากรผู้หญิง 51.3% – ผู้ชาย 48.7% มีผู้ใช้งาน Social Media มากถึง 51 ล้านคน “Facebook” ยังคงเป็น Social Media ยอดนิยมอันดับหนึ่ง ของคนไทย ส่วนอันดับสองคือ “YouTube” อันดับสาม “LINE” อันดับสี่ “Facebook Messenger” และ อันดับห้า “Instagram” (Kemp. 2018) จาก สถิติแสดงให้เห็นว่าความนิยมและการเติบโตแบบก้าวกระโดดอย่างรวดเร็วของสื่อสังคมออนไลน์ ในประเทศไทย ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อภูมิทัศน์สื่อในสื่อ และวงการสื่อสารมวลชนของไทย ไปพอสมควร การเกิดขึ้นของสื่อสังคมออนไลน์ทำให้ผู้คนต่างครอบครองสื่อไว้ในกำมือ สามารถสถาปนา

ตนเองเป็นผู้นำความคิด และผู้ทรงอิทธิพล โดยการมุ่งสื่อสาร หรือความคิดของตนเองผ่านสื่อสังคมออนไลน์ไปยังกลุ่มที่มีแนวคิดที่คล้าย ๆ กัน มารวมตัวกันในสื่อสังคมออนไลน์ อย่างไรก็ตามการมองสื่อสังคมออนไลน์ในฐานะทางแพร่ทางหนึ่งอาจมองว่าสื่อสังคมออนไลน์ส่งผลกระทบต่อ การแบ่งแยกขั้ว (Polarization) แต่กลับกันสื่อสังคมออนไลน์ยังเป็นกลไกหนึ่งในสังคมประชาธิปไตยที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม (Participation) ในด้านต่าง ๆ ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจน การเรียกร้อง การเข้าถึงสิทธิพลเมืองขั้นพื้นฐาน และการเข้าถึงบริการสาธารณะ โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นกลไกในการส่งเสริมให้ผู้บริหารประเทศ ผู้รับสนองนโยบายได้รับรู้ถึงเสียงเรียกร้องของประชาชนในการดำเนินหรืองดเว้นกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อประโยชน์ของประชาชน ตลอดจนเข้าไปมีบทบาทในการตรวจสอบ การบริหารงานของหน่วยงานต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับชุมชน จนถึงระดับประเทศ โดยใช้กลไกพื้นที่สาธารณะผ่านสื่อสังคมออนไลน์

จากการวิจัยโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพลเมืองระดับท้องถิ่น กรณีศึกษา: เทศบาลตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน และองค์การบริหารส่วนตำบลคอรั่ม อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรธานี โดยขยายผลการวิจัยจากโครงการค้นหาอัตลักษณ์ความเป็นพลเมืองเข้มแข็ง ได้ดำเนินการศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองในทางวิชาการที่จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทัศนคติ และด้านการมีส่วนร่วม ผลการศึกษาโดยเฉพาะพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลคอรั่ม พบว่าความเป็นพลเมืองด้านทัศนคติ และด้านการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นการใช้สื่อโซเชียลมีเดีย เป็นตัวกลางในการเชื่อมประสานระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลคอรั่ม กับผู้นำชุมชนและพลเมือง ทำให้บทบาทของประชาชนในพื้นที่คอรั่มเกิดการยกระดับของการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐ ประเด็นความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของพลเมืองกับการใช้พื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) บนสื่อสังคมออนไลน์ ในพื้นที่ตำบลคอรั่ม อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรธานี

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของพลเมืองกับการใช้พื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) บนสื่อสังคมออนไลน์ ในพื้นที่ตำบลคอรั่ม อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรธานี

ระเบียบวิธีการวิจัย

1. วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พื้นที่สาธารณะบนสื่อสังคมออนไลน์กับบทบาทพลเมือง กรณีศึกษา ตำบลคอรั่ม จังหวัดอุดรธานี ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

2. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โครงการฯ ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการอ้างอิงต่อเนื่องปากต่อปาก (Snowball Sampling) จากกลุ่มประชาชนทั่วไปและกลุ่มพลเมืองคุณภาพที่มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่มุ่งประโยชน์สาธารณะมากกว่าประโยชน์ส่วนตนอันได้แก่

กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลคอหมู จังหวัดอุดรธานี จำนวน 50 คน คือ กลุ่มพลเมืองอาวุโส จำนวน 27 คน กลุ่มพลเมืองหน้าใหม่ จำนวน 12 คน และกลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 11 คน

3. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

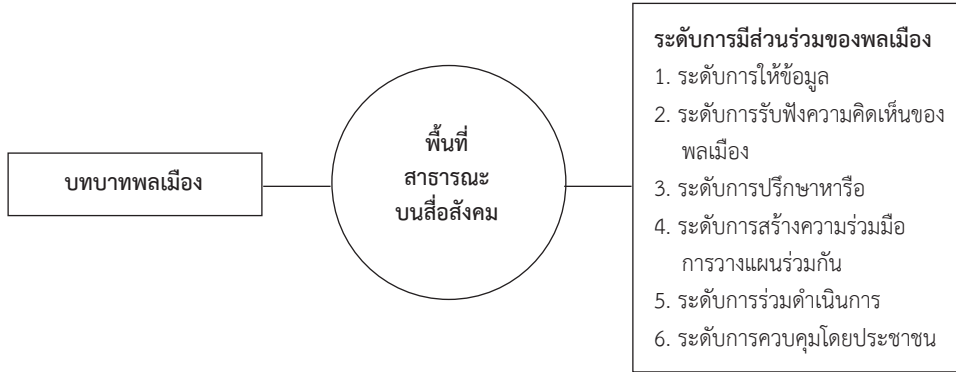
การศึกษาครั้งนี้เลือกใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างได้แสดงทัศนะ ความรู้ ความรู้สึก ความเชื่อ หรือพฤติกรรมที่มีต่อประเด็นคำถามเกี่ยวกับวิธีการ กระบวนการ และการขับเคลื่อนความเป็นพลเมืองในพื้นที่ที่เกิดขึ้น และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการอ้างอิงข้อมูลตามเอกสารหลักฐาน (Secondary Data) เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านพลเมืองในพื้นที่ เช่น รายงาน วารสาร หนังสือพิมพ์ หรือสื่อสิ่งพิมพ์อื่น ๆ เป็นต้น

4. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล 3 รูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Inductive Analysis) โดยการสร้างสรุปข้อมูลจากสิ่งที่ปรากฏจากการสนทนากลุ่มที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยการบรรยายและสรุปผลที่ได้จากสถิติที่มีข้อจำกัดการอ้างอิงลักษณะประชากร 3) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการบรรยายเนื้อหาและตีความตามเอกสารหรือสื่อสิ่งพิมพ์ที่ได้จากการรวบรวมแบบทุติยภูมิ

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

จากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สาธารณะ ความเป็นพลเมือง และแนวคิดการมีส่วนร่วม ได้มีนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศหลายท่าน ได้ให้นิยามและองค์ประกอบของทั้ง 3 แนวคิดไว้อย่างน่าสนใจที่จะสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของพลเมือง ของ John J. Cogan (1997) ที่ได้ให้นิยามคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองไว้ทั้ง 7 ประการ กับการใช้พื้นที่สาธารณะบนสื่อสังคมออนไลน์ ตามแนวคิดของ ชวิตรา ตันติมาลา (2560) เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นถึงการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นพื้นที่สาธารณะใหม่ที่จะนำไปสู่การเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยใช้ระดับของการมีส่วนร่วมกระบวนการมีส่วนร่วม ของ จุฑารัตน์ ชมพันธุ์ (2555) ที่ประกอบด้วย 6 ลักษณะ อันได้แก่ ระดับการให้ข้อมูล (Informing) ระดับการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน (Public Hearing) ระดับการปรึกษาหารือ (Consultation) ระดับการสร้างความร่วมมือ การวางแผนร่วมกัน (Involvement) ระดับการร่วมดำเนินการ (Partnership) และระดับการควบคุมโดยประชาชน (Citizen Control) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพลเมือง ตำบลคอหมู ในการใช้พื้นที่สาธารณะผ่านสื่อสังคมออนไลน์

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

ผลการวิจัย

1. ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของพลเมืองกับการมีส่วนร่วม ผ่านการใช้พื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) บนสื่อสังคมออนไลน์ ในพื้นที่ตำบลคอรัม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีวิวัฒนาการด้านพื้นที่สาธารณะมาอย่างยาวนาน ผ่านยุคสมัยของสื่อ ตั้งแต่ยุคแรกของสื่อ คือสื่อสิ่งพิมพ์ (เช่น หนังสือพิมพ์ หรือ นิตยสาร) สื่อวิทยุโทรทัศน์ (เช่น โทรทัศน์ และ วิทยุ) ซึ่งถือว่าการสื่อสารแบบทางเดียว (One Way Communication) คือ การที่ผู้ส่งสารไม่ว่าจะเป็นเจ้าของหนังสือ (Publisher) หรือ รายการโทรทัศน์ (TV Program) ส่งสารไปให้ผู้รับสารอยู่ฝ่ายเดียวไม่สามารถแสดงความคิดเห็นโต้ตอบต่อสารเหล่านั้นได้ ต่อมาประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัล เริ่มต้นเมื่ออินเทอร์เน็ตเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อการสื่อสารของมนุษย์ ทำให้สื่อใหม่ (New Media) เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two Way Communication) ที่ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถโต้ตอบกันได้ โดยผ่าน แพลตฟอร์ม (platforms) สื่อสังคมออนไลน์ที่ทุกคนในยุคนี้รู้จักกันเป็นอย่างดี อันได้แก่ Facebook, Line, Twitter, และ Youtube platforms เหล่านี้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนความคิดที่กว้างขึ้น และสามารถเข้าถึงได้ทุกเพศ ทุกวัย ไม่จำกัดอายุ และได้พึ่งหลายข้อจำกัดทางกายภาพ อาทิ พื้นที่ที่อยู่ห่างไกลหากมีอินเทอร์เน็ตในพื้นที่ก็สามารถเข้าถึงพื้นที่สาธารณะได้อย่างง่ายดาย

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมและการรับรู้ในด้านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง และการบริหารงานของ อบต.คอรัม นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง (active citizen) ของพลเมืองคอรัม นั้นเป็นเพราะการที่ผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับ “พื้นที่สาธารณะ” (public sphere) ที่เปิดกว้างให้คนในพื้นที่ตำบลคอรัมได้เข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมสาธารณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้เปิดโอกาสให้กลุ่มพลเมืองได้เข้าไปมีส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนดนโยบายในการบริหารพื้นที่ตำบลคอรัม ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตย

กระบวนการการมีส่วนร่วมของพลเมืองคอรัม ผ่านพื้นที่สาธารณะโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ เป็นเครื่องมือในการเข้าถึงกระบวนการทางการเมืองระดับท้องถิ่นแบ่งออกเป็น 6 ระดับ (จุฑารัตน์ ชมพันธุ์, 2555) ดังนี้

1.1 ระดับการให้ข้อมูล (Informing) เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่น้อยที่สุด โดยที่องค์การบริหารส่วนตำบลคอรัม ได้มีการให้ข้อมูลที่เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาต่าง ๆ ได้ถูกบรรจุไว้ในแผน หรือเป็นนโยบายจากส่วนกลาง เช่น จากการสัมภาษณ์นางสาว กัญจนิกฤษ์ หลินศรี หัวหน้าสำนักปลัด อบต.คอรัม กล่าวว่า

“ในส่วนของ การแจ้งข่าวสารทั้งจากส่วนกลางที่แจ้งผ่านทาง อบต. เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบ โดยทั่วไปจะแจ้งผ่านไปยังผู้ใหญ่บ้าน ผ่านเสียงตามสาย และการประชุมหมู่บ้าน ปัจจุบันสะดวกขึ้น ทางอบต. สามารถแจ้งข่าวสารผ่านทาง Facebook ของทาง อบต. เองที่ <https://www.facebook.com/องค์การบริหารส่วนตำบลคอรัม> เว็บไซต์และแจ้งผ่าน Line กลุ่มของ อบต. ซึ่งทำให้ชาวบ้านได้รับข่าวสารได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น”

ทั้งนี้ระดับการให้ข้อมูล พลเมืองมีสิทธิเพียงแค่การรับรู้ หรือเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเท่านั้น ไม่สามารถที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม หรือนโยบายนั้น ๆ เช่น การดำเนินโครงการเบี่ยงชีผู้สูงอายุ การจัดทำโครงสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ถึงแม้ว่าพลเมืองไม่ได้มีส่วนร่วมในการเข้าไปกำหนดหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการในกระบวนการตั้งแต่แรกเริ่ม แต่อย่างน้อยก็เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการมีส่วนร่วมในการรับฟังข่าวสารและให้ข้อเสนอแนะแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผ่านการสื่อสารด้วยพื้นที่สาธารณะรูปแบบใหม่ อาทิ Facebook, Line หรือเว็บไซต์ ขององค์การบริหารส่วนตำบลคอรัม เป็นต้น

1.2 ระดับการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน (Public Hearing) เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่เพิ่มขึ้นมาจากระดับของการให้ข้อมูล ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลคอรัมมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ในกรณี ที่ส่วนราชการได้รับคำร้องเรียน เสนอแนะ หรือความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธปฏิบัติราชการ อุปสรรค ความยุ่งยากหรือปัญหาอื่นใดจากบุคคลใด โดยมีข้อมูลสาระตามสมควรให้เป็นหน้าที่ของส่วนราชการนั้น ที่จะต้องพิจารณาดำเนินการให้ลุล่วงไป โดยพลเมืองคอรัมเมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารขององค์การบริหารส่วนตำบลคอรัม พลเมืองก็สามารถที่จะแสดงความคิดเห็น ในการดำเนินนโยบายหรือกิจกรรมของทางองค์การบริหารส่วนตำบลคอรัม ผ่านช่องทาง 3 ช่องทาง ได้แก่ 1) เว็บไซต์ 2) ที่ <https://www.facebook.com/องค์การบริหารส่วนตำบลคอรัม> และ 3) Line ทางการขององค์การบริหารส่วนตำบลคอรัม โดยนางนัยนา ศรีเลิศ ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม ได้ให้ข้อมูลว่า

“โดยปกติแล้ว อบต. คอร์รัมจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นในโครงการประชาคมทบทวนแผนพัฒนาท้องถิ่นขึ้นทุกปี เพื่อทบทวนแผนและการดำเนินงานให้เป็นไปตามกรอบที่วางไว้ และปรับให้เข้ากับประเด็นปัญหาภายในท้องถิ่น โดยจัดทำเวทีประชาคม อีกทั้งยังพบว่าการจัดเวทีประชาคมมีผู้เข้าร่วมน้อย เพราะบางคนไม่มีเวลา ทางอบต. จึงได้จัดทำ Line กลุ่ม เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะของคนในชุมชน ซึ่งดำเนินการมาแล้ว 2 ปี (พ.ศ. 2559-2561) ผลตอบรับจากการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่มีจำนวนมาก มีทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะวัยเกษียณ ที่พอมีเวลาว่างจะให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินงานของ อบต. อาทิ การแก้ไขปัญหาเรื่องการกำจัดขยะ เป็นต้น”

1.3 ระดับการปรึกษาหารือ (Consultation) เป็นระดับที่มีการเปิดโอกาสในมีการสื่อสารกันสองทางระหว่างผู้กำหนดนโยบาย หรือผู้ดำเนินโครงการ กับพลเมืองที่มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อให้เกิดการสร้างควมเข้าใจในประเด็นปัญหา หรือความต้องการของพลเมือง เพื่อที่จะได้นำไปเป็นทางเลือกสาธารณะก่อนจะเกิดกระบวนการทางนโยบาย หรือการดำเนินการจัดทำโครงการ ซึ่งในระดับนี้พลเมืองมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นได้ตามความเหมาะสม โดยกระบวนการขั้นตอนได้ถูกกำหนดให้พลเมืองได้เข้ามามีส่วนร่วมตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการจัดทำแผนและประสานแผนพัฒนาพื้นที่ในระดับอำเภอและตำบล พ.ศ. 2562 โดยองค์การบริหารส่วนตำบลคอร์รัม เปิดโอกาสให้พลเมืองในพื้นที่ได้แสดงความคิดเห็นผ่านทางการประชุมหมู่บ้านในลักษณะที่เป็นทางการ และการรับฟังความคิดเห็นที่ส่งผลกระทบต่อพลเมืองผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ โดยส่วนมากจะใช้ Line ซึ่งเป็นวิธีที่ง่าย และพลเมืองสามารถเข้าถึงได้สะดวก เช่น จากการสอบถามนางมะลิ เสือแสง ประชาชนในพื้นที่ หมู่ที่ 3 บ้านกองโค ได้กล่าวว่า

“ทางอบต. แต่ก่อนเวลาที่เขาจะมีการทำกิจกรรมอะไรเขาก็ประกาศผ่านเสียงตามสาย ผ่านการประชุมหมู่บ้าน แต่เดี๋ยวนี้เขาแจ้งผ่าน Line ของอบต.ด้วย ซึ่งป้าก็เข้าร่วมในกลุ่ม Line ของ อบต. เราจะได้ข้อมูลข่าวสารที่ทางอบต. ประชาสัมพันธ์ตลอด และบางครั้งป้าก็แสดงความคิดเห็นบ้างอันไหนที่เขาทำดีเราก็สนับสนุน อันไหนที่ส่งผลกระทบต่อเราก็แสดงความคิดเห็นให้เขารับรู้ และเขาก็นำข้อคิดเห็นไปปรับปรุง”

1.4 ระดับการสร้างความร่วมมือ การวางแผนร่วมกัน (Involvement) เป็นระดับที่เปิดโอกาสให้พลเมืองมีส่วนร่วมในการทำงานตลอดกระบวนการตัดสินใจ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลคอร์รัม ได้จัดให้พลเมืองคอร์รัมได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างหน่วยงานภาครัฐและพลเมืองคอร์รัมอย่างเป็นทางการโดยมีการแจ้ง และประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าว เว็บไซต์ Facebook และ Line เพื่อให้พลเมืองคอร์รัมได้รับทราบถึงกิจกรรมในการระดมความคิดเห็นอย่างเข้มข้น ซึ่งในระดับการสร้างความร่วมมือจะมีลักษณะคล้ายกับระดับการปรึกษาหารือ แต่ในระดับการสร้างความร่วมมือเป็นขั้นตอนที่เป็นกิจกรรมถาวรมากกว่า นอกจากนั้น การมีส่วนร่วมของพลเมืองในขั้นตอนนี้ ขั้นตอน

ท้ายสุดยังคงเป็นอำนาจในการตัดสินใจของภาครัฐในการดำเนินนโยบาย หรือการจัดทำโครงการ แต่พลเมืองก็ได้เข้าไปมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นและมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างพลเมือง และหน่วยงานภาครัฐอย่างเข้มข้น โดยนางสุจิตรา ทิมให้ผล หนึ่งในอาสาสมัครหมู่บ้าน ให้สัมภาษณ์ว่า

“ข้าเป็น อสม. ได้เข้าร่วมดำเนินงานกับทาง อบต.ในหลาย ๆ เรื่องด้วยกัน แต่ก่อนก็ติดต่อกันผ่านทางโทรศัพท์บ้าง เดี่ยวนี้มี Line กลุ่มของกองสาธารณสุข อบต.คอรั่ม ทำให้เราทำงานง่ายขึ้น บางครั้งเราบอกปัญหาไปในกลุ่ม Line เช่น หมู่ที่ 1 มีการระบาดของลูกน้ำยุงลาย เราจึงส่งปัญหาไปในกลุ่ม ทางคุณหมอประทุม ที่เป็น ผอ.รพ.สต.คอรั่ม ก็ได้ประสานกับกองสาธารณสุขแก้ไขปัญหานั้นที่ และยังได้ร่วมกับ อสม. ได้แก้ไขปัญหาลูกน้ำยุงลายโดยดำเนินโครงการปั่นจักรยานเชิงอนุรักษ์เพื่อสุขภาพที่ดีภายในโรงเรียนและชุมชน และโครงการทอดผ้าป่าขยะรีไซเคิล เพื่อกำจัดลูกน้ำยุงลาย จนประสบผลสำเร็จ”

การประชุมเชิงปฏิบัติการในการจัดทำแนวกันไฟ หรือการประชุมเชิงปฏิบัติการโครงการในด้านสาธารณสุข เพื่อแก้ไขปัญหาลูกน้ำยุงลาย เป็นต้น

1.5 ระดับการร่วมดำเนินการ (Partnership) ระดับนี้องค์การบริหารส่วนตำบลคอรั่ม และพลเมืองร่วมกันจัดทำหรือดำเนินการตามนโยบายหรือโครงการ โดยเป็นการดำเนินการตามนโยบายหรือโครงการร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่วางไว้ เช่น การจัดทำโครงการป้องกันไฟป่า โดยจัดทำแนวกันไฟ โดยการตั้งคณะทำงานภาคประชาชนร่วมด้วย หรือโครงการป้องกันลูกน้ำยุงลาย โดยมีคณะทำงานในแต่ละหมู่บ้านร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐ และมีการดำเนินงานผ่านการสื่อสารทาง Line เพื่อรายงานสถานการณ์ของลูกน้ำยุงลายในแต่ละหมู่บ้าน โดยนายเชษฐา พวงดอกไม้ ผู้อำนวยการกองสาธารณสุข กล่าวว่า “ทางอบต.คอรั่ม ได้ให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของ อบต. อีกทั้งยังส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ตระหนักถึงปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีการระบาดของโรคไข้เลือดออกจึงร่วมกันคิดที่จะแก้ไขปัญหาจากหลาย ๆ ฝ่าย ทั้ง รพ.สต.คอรั่ม กองสาธารณสุข ตลอดจน อาสาสมัครหมู่บ้าน ร่วมกันคิดแก้ไขปัญหามาจนเราแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตรวจเยี่ยมหมู่บ้านทุกหลังคาเรือน เพื่อให้ความรู้ในการกำจัดลูกน้ำยุงลาย ตลอดจนการติดตามผลโดยใช้ Line กลุ่มในการรายงานสถานการณ์หากพบว่าบ้านไหนมีการกำจัดที่ไม่ถูกวิธี เรายังจะทำการเข้าไปดำเนินการทันที และการดำเนินโครงการอื่น ๆ เช่นการทอดผ้าป่าขยะก็ได้ผลชัดเจน” และกรณีของโครงการสร้างบ้านให้กับคนไร้บ้าน โดยที่ทางโรงเรียนผู้สูงอายุ ร่วมดำเนินการกับ อบต.คอรั่ม ในการสร้างบ้านให้กับคนไร้บ้านในหมู่บ้าน เป็นภาพที่สะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือ (Partnership) ระหว่าง ประชาชน (People) และหน่วยงานภาครัฐท้องถิ่น (Public) ในการดำเนินกิจกรรม หรือโครงการได้เป็นอย่างดี

1.6 ระดับการควบคุมโดยประชาชน (Citizen Control) เป็นระดับที่พลเมืองได้รับบทบาทสูงสุดจากภาครัฐ โดยสามารถริเริ่มในการคิดนโยบาย วางแผนและดำเนินโครงการต่าง ๆ ได้เอง ตั้งแต่ต้น โดยภาครัฐเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน ซึ่งนั่นเป็นกระบวนการที่สำคัญของการดำเนินนโยบายที่มาจากพลเมืองสู่การกำหนดนโยบายของรัฐ (Bottom up) ในพื้นที่ตำบลหรือองค์กรบริหารส่วนตำบลย่อมยังได้ให้ความสำคัญกับการคิด และดำเนินโครงการโดยใช้กระบวนการ Bottom up เพื่อให้พลเมืองเป็นผู้คิด ผู้ริเริ่ม และองค์กรบริหารส่วนตำบลย่อมมีหน้าที่ในการให้การส่งเสริม สนับสนุนในด้านต่างๆ อีกทั้งยังเปิดให้พื้นที่ขององค์กรบริหารส่วนตำบลเป็นพื้นที่สาธารณะ Public Sphere ให้พลเมืองสามารถเข้าไปร่วมในการคิด วางแผน และดำเนินการจัดทำโครงการด้วยตนเอง อาทิ โครงการเลาะริมน่าน โดยนางนัยนา ศรีเลิศ ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม ได้ให้ข้อมูลว่า

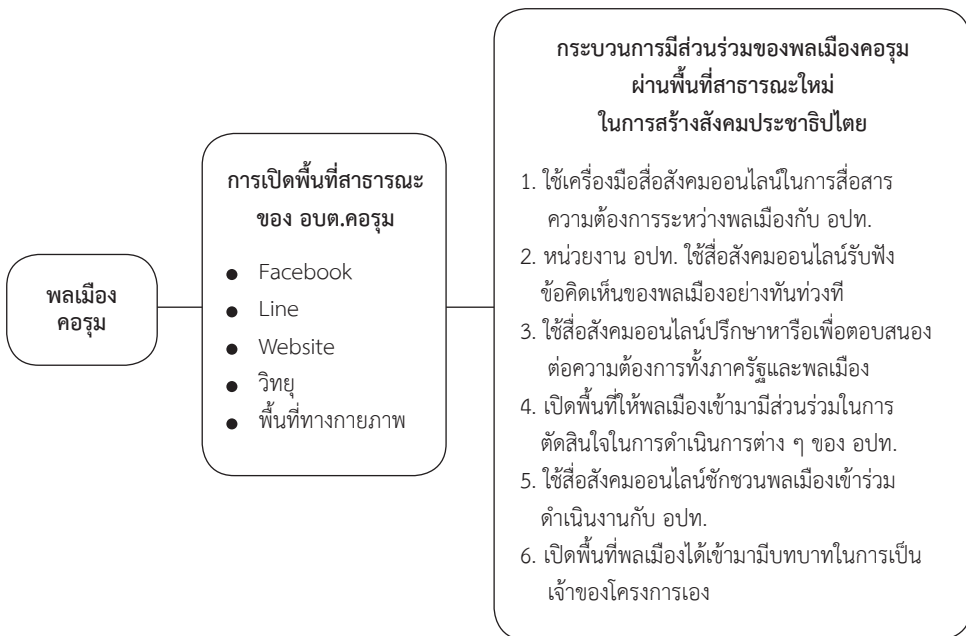
“น้อง ๆ จากสภาเด็กและเยาวชน เขาอยากได้พื้นที่ที่เขาสามารถแสดงศักยภาพของเขาได้ เพราะเขามีชมรม B-boy และชมรมตีใจ จึงเข้ามาปรึกษาและร่วมกันนำเสนอโครงการเลาะริมน่านขึ้น โดยได้รับการบรรจุในแผนของ อบต.คอรุม ผ่านความเห็นชอบและให้การสนับสนุนโดย นายก อบต. และ สภา อบต.คอรุม” และนางสาวปิยนตร ปานยิ้ม ประธานสภาเด็กและเยาวชน ตำบลคอรุม ได้ให้ข้อมูลว่า “พวกหนูได้รวมกลุ่มกันในสภาเด็ก คิดร่วมกันว่าเราอยากจะได้พื้นที่ทำการแสดงเลยไปบอกกับพี่ติ่ม (ผอ.กองสวัสดิการ) และอบต.ให้พวกหนูเขียนโครงการขึ้นไป แล้วทางอบต.ก็ให้เราจัดกิจกรรมเลาะริมน่านได้”

โครงการเลาะริมน่านนับได้ว่าเป็นโครงการที่เกิดจากการรวมตัวกันของเยาวชนในพื้นที่ตำบลคอรุม ที่ได้นำเสนอให้เกิดการจัดโครงการนี้ขึ้นมาเพื่อเป็นแหล่งในการทำกิจกรรมของคนสามวัย ได้แก่ เด็ก ซึ่งมีเวทีในการแสดงออก และมีการจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย วัยทำงานก็จะนำอาหาร หรือสิ่งของมาขายเพื่อสร้างรายได้ และวัยสูงอายุ ซึ่งได้จัดตั้งวงดนตรีเพื่อแสดงให้คนทั่วไปได้รับชม ซึ่งโครงการนี้เป็นเพียงหนึ่งในหลายโครงการที่องค์กรบริหารส่วนตำบลคอรุมให้การสนับสนุนในพลเมืองคอรุมได้นำเสนอ และเป็นเจ้าของโครงการอย่างแท้จริง

2. สรุบบทบาทของพลเมืองคอรุมกับการมีส่วนร่วม ผ่านการใช้พื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) บนสื่อสังคมออนไลน์

พลเมืองคอรุม มีลักษณะที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และผู้อื่น อีกทั้งยังมีการเคารพสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีลักษณะที่เอื้อเฟื้อ และตระหนักปัญหาของชุมชนเสมือนปัญหาของตนเองพยายามเข้าไปมีส่วนในการแก้ไขปัญหา และสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาด้วยกันในชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นผลมาจากการผลักดันและสนับสนุนจากการดำเนินนโยบายขององค์กรบริหารส่วนตำบลคอรุม และเจ้าหน้าที่ ที่พยายามสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนโดยการสร้างการมีส่วนร่วมตั้งแต่การคิด การริเริ่ม การวางแผน ไปจนกระทั่งการดำเนินงาน ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญในสังคมประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีของการดำเนินกิจกรรมของภาคประชาชน

ที่เป็นผู้ริเริ่มโครงการต่าง ๆ ซึ่งถือว่าการเปิดจากข้างใน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าใจถึงปัญหา ความต้องการของตัวภาคประชาชนเอง และการเปิดกว้างขององค์การบริหารส่วนตำบลคอรั่มในการ เปิดพื้นที่สาธารณะ (public sphere) เพื่อให้คนในชุมชนได้เข้ามามีบทบาท ผ่านการใช้เครื่องมือทาง สื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ทรงพลัง และเข้าถึงทุกคนได้อย่างง่ายดาย สื่อสังคม ออนไลน์นี้เองเป็นตัวผลักดันให้ลดช่องว่างระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาชนในการดำเนิน โครงการ หรือนโยบายต่างๆ อีกทั้งเป็นตัวเชื่อมประสานการติดต่อกันแบบสองทาง (Two-ways communication) ภาครัฐก็สามารถรับรู้ถึงปัญหา และความต้องการของประชาชน ประชาชนก็มี ช่องทางในการสื่อสาร และส่งเสียงถึงภาครัฐ เพื่อให้ตอบสนองความต้องการหรือการแก้ปัญหาของ ประชาชนได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 2 บทบาทของพลเมืองคอรั่มกับการมีส่วนร่วมผ่านการใช้พื้นที่สาธารณะบนสื่อสังคมออนไลน์

อภิปรายผล

ผลจากการใช้พื้นที่สาธารณะผ่านเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ของคนในพื้นที่ อบต.คอรั่ม จังหวัดอุดรดิตถ์ เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี จะเห็นได้จากเกิดการเพิ่มขึ้นของการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน ในพื้นที่ตำบลคอรั่ม จากแต่เดิมการบริหารราชการส่วนใหญ่นำโดยแบบบน-ลงล่าง (Top-Down) ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะน้อยมาก ปัจจุบันเกิดความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนพื้นที่มากขึ้น ซึ่งมาจากหลาย ๆ องค์ประกอบ อาทิ การเปิดกว้างของผู้นำในพื้นที่ ที่นำโดยนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคอรั่ม ที่มีวิสัยทัศน์ และ

นโยบายที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับคนดี คนเก่ง ผ่านโครงการเพชรคอรูม³ ที่ได้ให้ภาคประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของตนเอง อีกประการคือการเปิดโอกาสให้ภาคประชาชน ได้เข้าไปมีส่วนร่วมที่ง่ายขึ้นกว่าอดีต จากแต่ก่อนประชาชนเป็นเพียงผู้รับสารเพียงอย่างเดียว (One-way Communication) ในปัจจุบันได้เปลี่ยนรูปแบบ (Transform) เป็นการรับส่งสารแบบสองทาง (Two-ways Communication) นับเป็นการเปิดโอกาสที่สำคัญให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการมีส่วนร่วมในการบริหารราชการของหน่วยงานได้อย่างง่ายขึ้นโดยผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ อาทิ Facebook, Line เป็นต้น ซึ่งการที่มีแพลตฟอร์มที่สามารถแลกเปลี่ยน และโต้ตอบกันได้แบบสองทางทำให้หน่วยงานภาครัฐสามารถเข้าถึงปัญหาที่แท้จริงและแก้ไขปัญหของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างตรงจุด อีกทั้งประชาชนคอรูมได้ทำหน้าที่พลเมือง ตามแนวคิดคุณลักษณะความเป็น พลเมืองของ John J. Cogan (1997) โดยที่พลเมืองคอรูมมีคุณลักษณะที่เข้าใจต่อปัญหาของชุมชน สังคม พยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา มองปัญหาที่เกิดขึ้นแบบองค์รวม สามารถแก้ไขปัญหาพร้อมกับคนในชุมชนท้องถิ่น หันมาใส่ใจเรื่องของชุมชน ท้องถิ่น และรู้จักสิทธิหน้าที่อันพึงมีของตนเองเป็นอย่างดี

ดังนั้นความสำคัญของกระบวนการส่งเสริมการเปิดพื้นที่สาธารณะโดยการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยในพื้นที่ตำบลคอรูม อีกทั้งยังเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเองให้มีศักยภาพในหลายมิติ เป็นการยกระดับความเป็นพลเมืองของตนเองเพื่อเข้ามามีบทบาทในการบริหารงานของภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ชุมชน ท้องถิ่นมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย

ด้วยข้อค้นพบจากการศึกษา พื้นที่สาธารณะบนสื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่ที่มีต้นทุนต่ำ และมีความรวดเร็ว โดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรเพิ่มประสิทธิภาพของการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะ ดังนี้

1. องค์การบริหารส่วนตำบลคอรูมควรจัดให้มีการอบรมการใช้ช่องทางสื่อออนไลน์ให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อให้สามารถรับข่าวสาร กิจกรรม หรือการร้องทุกข์ ร้องเรียนของทางหน่วยงานได้

---

³องค์การบริหารส่วนตำบลคอรูม สร้าง “ต้นแบบ” ความเป็นพลเมือง โดยการนำบุคคลทางประวัติศาสตร์และบุคคลอันเป็นที่เคารพยอมรับนับถือของคนในพื้นที่ กล่าวคือ พระยาพิชัยดาบหักมาเป็นต้นแบบของพลเมืองที่มีความกล้าหาญ ซื่อสัตย์ เสียสละเพื่อส่วนรวม ตลอดจนการสร้างต้นแบบของพลเมืองผ่านโครงการ “เพชรคอรูม” ที่มีเป้าหมายระยะสั้น คือ การมุ่งเน้นการสร้างพลเมืองที่มีความเป็นผู้นำมีความคิดสร้างสรรค์และจิตสาธารณะ พร้อมทั้งมีเป้าหมายระยะยาว คือ การเกิดเครือข่ายเพชรคอรูมระหว่างพลเมืองอาวุโสกับพลเมืองหน้าใหม่เพื่อเป็นการเสริมสร้างโครงข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

2. องค์การบริหารส่วนตำบลควรสร้างเครือข่ายร่วมกับหน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใกล้เคียงในการเป็นภาคีเครือข่าย เพื่อขยายผลการใช้พื้นที่สาธารณะโดยใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ เชื่อมโยงเป็นภาคีเครือข่ายในการสร้างการรับรู้ ข้อมูล ข่าวสาร กิจกรรม และสร้างการมีส่วนร่วมตามระบอบประชาธิปไตยของพลเมือง ในระดับชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ ตลอดจนถึงระดับจังหวัด เพื่อเพิ่มพื้นที่สาธารณะ ให้พลเมืองเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐได้อย่างทั่วถึง

3. ควรเผยแพร่วิธีการนี้ให้รับรู้อย่างแพร่หลายเพื่อขยายผลสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อื่น ๆ ต่อไป เพื่อความเข้มแข็งของบทบาทความเป็นพลเมืองที่กว้างขวางทั่วถึงทั้งประเทศ

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่มอบทุนสนับสนุน โครงการวิจัย การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพลเมืองระดับท้องถิ่น กรณีศึกษา: เทศบาลตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน และองค์การบริหารส่วนตำบลอรุณ อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

เอกสารอ้างอิง

- จุฬารัตน์ ชมพันธุ์. (2555). การวิเคราะห์หลัก “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ใน “The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement”. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*, 8(1): 123-141.
- ชวิตรา ตันติมาลา. (2560). พื้นที่สาธารณะและการผลิตพื้นที่: ความหมายใหม่ของความสัมพันธ์ทางสังคม. *วารสารบรรณศาสตร์ มศว*, 10(1): 92-103.
- Cogan, J. J., & Kubow, P. K. (1997). *Multidimensional Citizenship: Educational Policy for the Twenty-first Century*. Retrieved on March 8, 2019, from <https://digitalcommons.unomaha.edu/slceinternational/2>
- Kemp, S. (2018). *Digital in 2018: World's Internet User Pass the 4 Billion Mark*. Retrived on November 15, 2019, from <https://wearesocial.com/blog/2018/01/global-digital-report-2018>